ROMAN LIASKOVYCH ▶▶

Narodowy Uniwersytet im. Iwana Ohijienki w Kamieńcu Podolskim

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9786-8142>

Ukraińskie zasoby wojskowo-mobilizacyjne w Galicji Wschodniej: skład liczebny, wiekowy i narodowościowy (1918)

Ukrainian Military Mobilization Resource in Eastern Galicia: Numerical, Age and National Composition (1918)

Abstract

In the article, based on published statistical publications, the works of Polish and Ukrainian historians, the author aimed to find out the demographic opportunities of the Ukrainian ethnithity of Eastern Galicia to fill the WUNR Armed Forces with sufficient personnel. Based on this and the nature of the sources, the religious (national), age, gender composition of the population of the entire Halych region have been analyzed, which made it possible to approximate the number and share of Ukrainians in the total population of the region before the outbreak of the world war. The calculated figure was adjusted as of 1918 according to objective, in our opinion, data around the natural and mechanical movement of the population and the imperial military mobilization campaigns during the Great War, used in various historical studies. At the same time, Ukrainian physical losses in the fields, the number of the wounded and imprisoned were taken into account to better understand the male demographic potential that could be used during military construction. Thus, the maximum indication of the possible number of human resources (not taking into account the state of health) in the Galician army was established, which is important for understanding the process of creation of military forces of Ukrainians at the end of the Austro-Hungarian Empire and at the beginning of its own state-building.

Keywords: Eastern Galicia, national composition of the population, military mobilization resource, male Ukrainians.

Украинский военно-мобилизационный ресурс в Восточной Галиции: численный, возрастной и национальный состав (1918)

Аннотация

В статье, на основе опубликованных статистических изданий, трудов польских и украинских историков, автор поставил цель выяснить демографические возможности украинского этноса Восточной Галиции для наполнения достаточным личным составом Вооруженных Сил ЗУНР. Исходя из этого и характера источников, были проанализированы религиозный (национальный), возрастной, половой состав населения всего Галицкого края, что позволило приближенно установить численность и удельный вес украинцев в общем составе населения региона к началу мирового военного конфликта. Вычисленный показатель был откорректирован по состоянию на 1918 г. в соответствии с объективными, по нашему мнению, данными о естественном и механическом движении населения и имперских военно-мобилизационных кампаний в ходе Великой войны, использованных в различных исторических исследованиях. При этом для более полного понимания мужского демографического потенциала, который можно было использовать во время военного строительства, были учтены украинские физические потери в боях, количество раненых и пленных. Таким образом установлен максимальный показатель возможного наполнения Галицкой армии человеческим ресурсом (без учета состояния здоровья), что имеет немаловажное значение для понимания процесса создания военных сил украинцев в конце существования Австро-Венгерской империи и в начале собственного создания государства.

Ключевые слова: Восточная Галиция, национальный состав населения, военно-мобилизационный ресурс, мужчины-украинцы

Ponad sto lat temu Ukraińcy w Galicji Wschodniej podjęli próbę stworzenia własnego państwa narodowego i sił zbrojnych, wywołując w tym czasie zmiany rewolucyjne w regionie. Potrzeba obrony interesu ukraińskiego zderzyła się wysiłkami polskiej społeczności regionu, która dążyła do przejęcia kontroli nad tym terytorium. Pojedynek musiał zostać rozstrzygnięty na korzyść silniejszego.

Pod koniec 1918 roku Ukraińcom w Galicji udało się stworzyć armię, która broniła ich etnicznego terytorium oraz młodego państwa przed

polskimi natarciami. Ostatecznie Ukraińcy przegrali batalię wojсковą z Polakami, którzy dysponowali większymi i lepiej wyposażonymi siłami zbrojnymi. Badając całościowo kwestie związane z tworzeniem regularnego, zdolnego do walki wojska Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej (ZURL), głównym celem powinno być ustalenie zasobów mobilizacyjnych jako podstawy do formowania składu osobowego sił zbrojnych republiki. Jednak rozwiązanie tego problemu jest dość skomplikowane ze względu na brak odpowiednich źródeł statystycznych i demograficznych z początku okresu rewolucji listopadowej 1918 roku w Galicji Wschodniej.

Na podstawie zebranych informacji można dokonać określania liczby mężczyzn w regionie wstępujących do ZURL. Jednak należy pamiętać, że przywołane w niniejszym artykule dane nie są kompletne i pozwalają jedynie w ogólnym zarysie spojrzeć na omawiany temat.

W tym czasie Galicja i Bukowina były częścią Austrii, a Zakarpacie – częścią Królestwa Węgier. Monarchia Habsburgów była państwem wielonarodowym. Spis ludności z 1910 roku, przeprowadzony na tym terytorium (676 616 km²), wykazał że zamieszkiwało go 50 207 000 osób, wśród których Ukraińcy, nazywani w oficjalnych dokumentach Rusinami, stanowili prawie 4 miliony, co wynosiło około 8% ogólnej liczby ludności (Krotofil, 2003, s. 25).

W celu ustalenia liczby mieszkańców Galicji Wschodniej, która stała się bazą demograficzną dla utworzenia Armii Halickiej, w artykule odwołano się do austriackiego spisu powszechnego (Karpynets, 2005, s. 12). Na wymienionym obszarze, tj. 55 300 km² współistnieli rodzimi użytkownicy trzech języków, religii i kultur. Rdzenni mieszkańcy to Ukraińcy, Polacy i Żydzi (Hrytskevych, 2011, s. 164). Ludność miejska w Galicji Wschodniej wynosiła około 18%, wiejska – 82%. Większość mieszkańców miast stanowili Polacy i Żydzi.

Można założyć, że większość Polaków była wyznania rzymskokatolickiego, a Ukraińców – wyznania greckokatolickiego (Eberhardt, 1994, ss. 41–42).

Tabela 1, zaczerpnięta z pracy polskiego historyka Piotra Eberhardta, przedstawia dane o składzie narodowościowym regionu. Analiza informacji pozwala stwierdzić, że liczba Ukraińców wynosiła prawie 3,8 mln mężczyzn i kobiet (71,1%), co zapewniało im dominującą pozycję w strukturze demograficznej. Jednak powyższa liczba wymaga komentarza. Problem polega na tym, że podczas spisu w kwestionariuszach rozdawanych mieszkańcom,

w celu ustalenia pochodzenia etnicznego, obowiązkowe były dwie rubryki: język i religia, na podstawie których ustalano narodowość. W konsekwencji stwierdzono, że w regionie językiem ruskim (ukraińskim) posługiwało się 58,9% ludności, polskim – 39,8%, niemieckim – 1,2% (znajomość hebrajskiego lub jidysz – statystyki austriackie nie odnotowały) (Kozłowski, 1999, s. 87).

Tabela 1. Mieszkańcy Galicji Wschodniej w 1910 r. w granicach okręgu lwowskiego według przynależności narodowościowej (na podstawie danych spisu z 1910 r.)

Łącznie	5 337 000	W tym (w %)
Ukraińcy	3 791 000	71,1%
Polacy	770 000	14,4%
Żydzi	660 000	12,4%
Niemcy	65 000	1,2%
Inni	46 000	0,9%

Źródło: Eberhardt, P. (1994). *Przemiany narodowościowe na Ukrainie XX wieku*. Warszawa, s. 42.

Ponadto istnieją powody, by sądzić, że przywołany spis nie był całkowicie rzetelny, ponieważ wszystkie osoby wyznania rzymskokatolickiego zostały uznane za Polaków, mimo że niektóre z nich określiły swój język ojczysty nie jako polski, lecz rosyjski (Dąbkowski, 1985, s. 28). W sumie w regionie mieszkało około 500 tys. osób, które uważały ruski za swój język ojczysty i jednocześnie wyznawały katolicyzm (ibidem, s. 28). Odnotowano także 200 tys. katolików greckich, którzy mówili po polsku (Czekanowski, s. 10). Obie kategorie stanowiły grupę (700 tys.) tzw. łacinników, którzy nie zostali włączeni do spisu ludności. Warto pamiętać, że obie strony, polska i ukraińska, często kwestionowały dane spisowe, uważając je za fikcyjne (Kozłowski, 1999, s. 88).

Należy zauważyć, że rozbieżności w austriackich materiałach spisowych wynikają z faktu, że tylko w dużych miastach kwestionariusze spisowe były wypełniane bezpośrednio przez ludność, a w zdecydowanej większości powiatów i wiosek przez tzw. konskrypcyjnych komisarzy rządowych. Oprócz tego w trakcie procesu jednostką statystyczną była nie osoba, lecz gospodarstwo, co stwarzało dodatkowe możliwości manipulacji danymi. Nadużycia szczególnie znaczne były w ustaleniu języka mówionego. Jeśli

Ukrainiec (zwłaszcza w miastach) wynajmował mieszkanie od Polaka i mówił po rusku, automatycznie zostawał zaliczany do Polaków. Biorąc pod uwagę taką praktykę, współczesny historyk lwowski R. Łożyński proponuje w celu określenia składu etnicznego ludności regionu zamiast języka uwzględnić religię. Według jego obliczeń, wykonanych na tej podstawie, w 1910 roku w Galicji Wschodniej było 3 280 699 lub 62,45% Ukraińców (grekokatolików), Polaków (rzymskokatolików) – 1 285 926 (24,48%), Żydów – 653 391 osób (12,44%) (Łożyński, 2005, s. 141). Wcześniej wspomniany P. Eberhardt podaje nieco inną liczbę, chociaż przytacza wyniki tego samego spisu: grekokatolików było 2 970 900 (64,1%), 1 066 700 rzymskokatolików (23%) i 581 500 Żydów (12,5%) (Eberhardt, 1994, s. 62). Polski historyk Tadeusz Dąbkowski podaje inne dane dotyczące ludności. Z kolei ekonomista Krzysztof Zamorski w pracy poświęconej wyłącznie statystyce Galicji przytacza dane z pierwotnych źródeł niemieckich, na których warto oprzeć się ustalając liczbę poborowych. Według tego autora do rzymskich katolików należało 1 349 630 (25,29%), grekokatolików – 3 294 420 (61,74%), prawosławnych – 2680 (0,05%), ewangelików było 29 863 (0,55%), Żydów – 658 722 (12,34%), innych – 508 (0,009%). Ogółem w regionie mieszkało 5 335 820 osób (Zamorski, 1989, s. 85).

Do tej pory historycy nie ustalili, ilu mężczyzn w wieku poborowym mieszkało w Galicji Wschodniej w czasie tworzenia Armii Halickiej i jej działań bojowych na tych terenach. Interesują nas bezpośrednio grupy wiekowe powołane do armii austriackiej (1864–1896), a także mężczyźni urodzeni w latach 1883–1900, którzy zgodnie z rozkazem z dnia 13 listopada 1918 roku o ogólnej mobilizacji musieli wejść do składu osobowego Sił Zbrojnych Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej. Należy również wziąć pod uwagę młodzieńców urodzonych w 1901 roku, którzy również w 1919 roku podlegali mobilizacji wojskowej w ZURL, a po jej przeprowadzeniu stanowili w wojsku największy odsetek (CPAWO Ukrainy, s. 227).

Wiadomo, że w 1910 roku w Galicji Wschodniej według danych Krzysztofa Zamorskiego, które naszym zdaniem są wiarygodne, mieszkało 2 633 540 mężczyzn (1989, s. 62). Niestety, ze względu na brak źródeł statystycznych, nie można określić ich wieku i w taki sposób ustalić realnej liczby rekrutów. Istnieją jednak dane dotyczące całego regionu galicyjskiego. Według wyżej wspomnianego źródła w wieku poborowym (roczniki 1881–1900) pod

koniec 1918 roku i na początku 1919 roku było 1 371 012 osób, a z roczników 1865–1894 (zostali oni powołani do armii austriackiej) – 1 378 839 osób; młodzieńców z rocznika 1901 było 161 617 (Zamorski, 1989, s. 145).

W celu przybliżonego określenia liczby osób w wieku poborowym w badanym regionie warto uwzględnić stosunek populacji mężczyzn w Galicji Wschodniej (2 633 540 osób lub 66,9%) i Zachodniej (13 307 780 osób lub 33,1%). Kontyngent poborowy w armii austriackiej w wieku 18–50 lat wynosił około 882 457 (później zwiększono maksymalny wiek poborowy do 55 lat, zatem jego liczba niewątpliwie wzrosła). Tak więc we wschodniej części regionu ogólna liczba mężczyzn, z których utworzono armię ZURL, wyniosła 917 207 (rekrutów w latach 1881–1900), biorąc pod uwagę młodzieńców z 1901 roku urodzenia (108 122) – 1 025 329 osób (ibidem). Jest to jednak ogólna statystyczna liczba mężczyzn w regionie, bez uwzględnienia poborowych lub wiernych pochodzenia nieukraińskiego (w 1910 roku ponad 37% ludności stanowili osoby wyznania rzymskokatolickiego, Żydzi, ewangelicy itp.). Nie uwzględniono również zmniejszenia liczby mężczyzn w regionie, spowodowanego masową migracją zarobkową na przełomie XIX i XX wieku do różnych państw europejskich, USA i Kanady, a także poprzez straty bojowe i naturalną śmierć w czasie I wojny światowej, wymuszonymi migracjami do Rosji po klęsce jej wojsk i upadku reżimu okupacyjnego w Galicji.

Określając potencjalne zasoby mobilizacyjne, należy wziąć pod uwagę zmiany demograficzne, które zaszły przed Wielką Wojną. Tak więc w latach 1910–1914 liczba mieszkańców Galicji Wschodniej wzrosła o 113 177 osób i wynosiła na początku I wojny światowej 5 449 000 mieszkańców, w tym było 4 055 000 – Ukraińców (74%), 659 000 – Polaków (12,1), 670 000 – Żydów (12,3%), a 65 000 – Niemców (1,2%) (Kozłowski, 1999, s. 87).

Ponadto odnotowano ujemną dynamikę wśród aktywnej ludności pracującej. Głównym czynnikiem, który *de facto* zmniejszył liczbę Ukraińców w Galicji przed I wojną światową, była wysoka emigracja, zwłaszcza mężczyzn, do USA i Europy, głównie do Niemiec, Francji, Szwajcarii, Danii i Szwecji. Wyjeżdżali do pracy również do Włoch i Rumunii. Na przykład w latach 1910 i 1912 do Stanów Zjednoczonych wyemigrowało 49,1 tys. osób. Jednak emigracja żydowska i polska w Galicji miała na ogół wyższy wskaźnik, niż ukraińska (Dąbkowski, 1985, s. 30). Po ostatnim spisie austriackim skala

migracji Ukraińców poza granice Europy zmniejszyła się w porównaniu z ostatnią dekadą, kiedy to w latach 1900–1910 wyemigrowało i zmieniło wyznanie 224 300 grekokatolików (Ochrymowych, 1912, s. 37).

Przed wybuchem I wojny światowej w służbie czynnej i w rezerwie armii austro-węgierskiej przebywało 113 931 Ukraińców. Wiadomo, że w latach 1910–1911 do wojska powołano 52,4 tys. rekrutów galicyjskich (Cholii, 2016, ss. 232, 241). Przeprowadzona w 1914 roku mobilizacja zwiększyła liczbę żołnierzy do 3 350 000, z których 1 421 000 było w jednostkach frontowych. W ciągu całej wojny armia zmobilizowała około 9 mln osób. Ukraińcy koncentrowali się głównie w jednostkach znajdujących się w miejscowościach, w których odbył się pobór. Większość z nich została zarejestrowana na terenie kontrolowanym przez korpus nr 11 (jego komenda znajdowała się we Lwowie). Ukraińscy żołnierze stanowili większość w 2., 11., 15., 24., 27. i 30. Dywizji Piechoty, 43. i 45. Dywizji Landwerzystów, a także w 3. i 4. Dywizji kawalerii. Ukraińcy zostali również włączeni do batalionów artyleryjskich i strzeleckich znajdujących się na południu cesarstwa (Krotofil, 2003, s. 29).

Z niewielkiej części zmobilizowanych Ukraińców galicyjskich austriackie władze wojskowe pozwoliły utworzyć Legion Ukraińskich Strzelców Siczowych. Zapisało się tu 2 tys. z 28 tys. chętnych (ibidem, s. 52). Była to jedyna ukraińska formacja zbrojna w armii austro-węgierskiej. Później Wiedeń pozwolił na zwiększenie jej liczby o pół tysiąca osób. Zdecydowaną większość legionu tworzyli młodzi ludzie w wieku poniżej 22 lat (75%) wyznania grekokatolickiego. Inne wyznania stanowiły 0,76%. W 1915 roku legion został podzielony na dwa kurenie, które weszły do armii austriackiej (Lazarowych, 2018, s. 103–104, 107; Krotofil, 2003, s. 21).

Większość jednostek wojskowych, w których walczyli galicyjscy Ukraińcy, znajdowała się jesienią 1918 roku na frontach włoskim i serbskim, niektóre na Ukrainie Naddnieprzańskej. W Galicji nie było wtedy jednostek bojowych, składających się w większości z Ukraińców. Stacjonowały tu tylko rezerwowe jednostki bojowe, a także jednostki pomocnicze, bezpieczeństwa i gospodarcze (Krotofil, 2003, s. 29). Stacjonowały one w Stanisławowie, Żołoczowie, Kołomyi oraz innych miejscowościach. Kiedy rozpoczęły się pierwsze walki o Lwów, Ukraińska Główna Komenda (UGK) zamierzała zaangażować ich do wzmocnienia swoich sił zbrojnych. Jednak skład osobowy tych jednostek (głównie wcześniej ranni, niewyleczeni żołnierze i byli jeńcy

wojenni, którzy przebywali na rehabilitacji) był na ogół niezdolny do walki. Zwłaszcza w Stanisławowskim Okręgu Wojskowym tylko 16% (28 osób) zostało uznanych za zdolnych do służby na froncie (Diedyk, 2018, s. 19).

Biorąc pod uwagę przytoczone przez Krzysztofa Zamorskiego dane spisu powszechnego z 1910 r., można stwierdzić, że na terenach Galicji i Bukowiny mieszkało 8 825 773 osób, a 1 378 839 (15,6%) z nich było w wieku poborowym (przedział wiekowy 20–49 lat) (Zamorski 1989, s. 145). Polski badacz Maciej Krotofil uważa, że mobilizacji uległo 15,7% ogólnej liczby mężczyzn w Galicji. Według jego obliczeń, które nie budzą naszych wątpliwości, w armii austro-węgierskiej podczas I wojny światowej służyło około 700 tys. Ukraińców (Krotofil, 2003, s. 30). Współczesny badacz lwowski Ołeksandr Diedyk twierdzi, że monarchia austro-węgierska zmobilizowała prawie 17% mężczyzn, co nie zgadza się z poprzednimi danymi (w kierunku ich zwiększenia). Autor jednak nie udziela żadnych wyjaśnień tej liczby (Diedyk, 2018, s. 18).

Wybitny ukraiński historyk Ołeksandr Rejent uważa, że w armii austriackiej walczyło 300 000 zmobilizowanych Ukraińców (Rejent, 2008, s. 252). Podobne szacunki podają Kostiantyn Kondratiuk (Kondratiuk, 2006–2007, s. 622) i Mykoła Lazarowych (Lazarowych, 2018, s. 86) – 250–300 tys. osób zmobilizowanych, co wynosi 9% składu osobowego wojska. Według K. Kondratiuka Galicja ukraińska straciła około 80 000 osób, które zmarły w obronie interesów austro-węgierskich, nie licząc kalek, wdów i sierot. Na przykład we wsi Dzwyniacz, w obwodzie stanisławowskim, 180 osób zostało zmobilizowanych do szeregów armii austro-węgierskiej, z czego 80 osób zostało zabitych, a 65 wróciło do domu jako inwalidzi (Kondratiuk, 2006–2007, s. 621).

Na podstawie danych współczesnych badaczy i statystyk demograficznych z 1910 roku można stwierdzić, że do składu Armii Halickiej zostało zmobilizowanych maksymalnie około 350 tys. osób (Diedyk, 2018, s. 18; Krotofil, 2003, s. 30). Według danych ukraińskiego historyka Mykoły Łytwyna podczas ofensywy w Czortkowie w 1919 roku do punktów przyjęcia poborowych zgłosiło się 90 tys. ochotników, ale z powodu braku broni i amunicji nie mogli oni dostać się na front i służyć sprawie Zachodniego Obwodu Ukraińskiej Republiki Ludowej (ZOURL) (Łytwyn, 1998, s. 109). Jednak z powodu braku odpowiednich źródeł faktu tego nie da się uzasadnić.

Należy pamiętać, że w pierwszych dniach powstania listopadowego udział dużej liczby mężczyzn w działaniach bojowych nie był możliwy. Tysiące

Ukraińców przebywało w szeregach Austro-Węgierskich Sił Zbrojnych, z czego ponad 100 tys. przebywało w niewoli we Włoszech (Stakhiv, 1959, s. 78; Tkachuk, 2009, s. 86) i nie mogło powrócić na czas do swojego miejsca zamieszkania. Liczba ukraińskich żołnierzy przetrzymywanych w obozach jenieckich w Rosji, Serbii i Albanii nie została jeszcze dokładnie ustalona, a także tych, którym udało się wrócić do domu ze zdemobilizowanej armii austro-węgierskiej (Tyshchuk, 2004, s. 211). Do Polski zaś już w pierwszych miesiącach jej istnienia powrócili prawie wszyscy więźniowie i żołnierze innych armii, znacznie zwiększając zdolności bojowe jej sił zbrojnych (Makarushka, 1968, s. 44).

Ukraiński historyk wojskowy Lew Szankowski ustalił, że w ZURL / ZOURL skład osobowy Armii Halickiej mógł wynieść 9,5% ogółu ludności – 285 tys. żołnierzy w wieku 18–35 lat, gdyby Galicja nie uległa tak niszczącemu wpływowi wojny z lat 1914–1918. Biorąc pod uwagę ten niekorzystny czynnik (mobilizowani, zmarli, jeńcy itp.) przytoczona liczba zmniejszyła się o 1/3 i nie przekroczyła 180 tys. osób. Należy zauważyć, że przywołane szacunki nie są w pełni rzetelne, ponieważ nie wszyscy poborowi, zbadani przez komisję lekarską, zostali uznani za zdolnych do służby wojskowej podczas mobilizacji. Ponadto, jak zauważył L. Szankowski, duża liczba poborowych nie została powołana do wojska, ponieważ, jeśli nie byli jedynymi dziećmi w rodzinie, to pełnili funkcję jedynego żywiciela rodziny (Shankovskyi, 1974, s. 25).

Ważnym powodem ograniczenia możliwości mobilizacyjnych w Galicji Wschodniej była ruina gospodarcza i zmiany demograficzne spowodowane I wojną światową. Na ogromną skalę odbywały się liczne przymusowe deportacje i masowe represje, zmuszające ludność do poszukiwania lepszych warunków życia w innych regionach (Berest, 2006, s. 202). Ponadto głód i różne choroby przyczyniały się do masowej śmierci ludzi. Pomimo to wszelkie wysiłki stron zaangażowanych w konflikt zbrojny były skierowane na zaspokojenie potrzeb wojskowych, zaś kwestie humanitarne zostały zignorowane (Mazur, Baran i Boryshchak, 2013, s. 51). Na przykład tylko w Zborowie wskutek chorób (cholera, dur, ospa) podczas I wojny światowej zmarło około 13% mieszkańców (Kondratiuk, 2006–2007, s. 621).

Na potencjalne zasoby mobilizacyjne negatywnie wpłynęły aresztowania i wywózki młodych Ukraińców do austriackich obozów koncentracyjnych.

Wielu z nich zmarło, a jeśli wrócili do domu, nie mogli już aktywnie pracować czy odbyć służbę wojskową. Według lwowskich badaczy J. Mazura i O. Suchego ofiarami terroru austriackiego podczas I wojny światowej w Galicji zostało ponad 60 tys. osób, których powieszono lub zastrzelono. Ponad 100 tys. więźniów zginęło w różnych obozach (Mazur, Sukhyi, 2000, s. 78). Oprócz tego w 1915 r. w Austrii przebywało 1,1 mln uchodźców z Galicji i Bukowiny, z których część była w wieku poborowym (Kondratiuk, 2006–2007, s. 619). Według I. Beresta liczba ta jest nieco wyższa – 1,39 mln. Podkreśla się, że prawie 169 tys. uchodźców z ziem okupowanych przez Austro-Węgry znalazło się na Wołyniu (Berest, 2006, s. 205).

Cofając się pod presją wroga, Austriacy wywieźli ponad 10 000 osób do obozów specjalnych dla ewakuowanych i internowanych. Masowe przesiedlenie wzrosło wskutek rozkazu O. Brusilowa, dowódcy armii Frontu Południowo-Zachodniego, o wysyłce zdrowych mężczyzn w wieku od 18 do 50 lat do Imperium Rosyjskiego. Rozkaz został wykonany i wszyscy ludzie w wieku poborowym zostali wysłani do guberni wołyńskiej. Jeszcze przed wydaniem tego rozkazu przesiedlonych zostało 14 tys. mieszkańców Galicji. Przytoczonych liczb nie można jednak uznać za ostateczne, ponieważ nie ma możliwości dokładnego obliczenia żywiołowego przemieszczania się uchodźców. Tylko od 1 czerwca do 6 czerwca 1915 roku biuro wojskowe gubernatora generalnego Galicji wydało 10 926 przepustek na wyjazd uchodźców do Rosji (Mazur, Baran, Boryszczak, 2013, s. 55). W lipcu 1915 roku rozpoczęła się nowa fala uchodźców z Galicji Wschodniej, licząca około 100 tys. osób (Żwanko, 2010, s. 36). Do połowy września 1915 roku liczba uchodźców galicyjskich w Imperium Rosyjskim sięgnęła około 300 tys. osób (Kondratiuk, 2006–2007, s. 620). Łączna ich liczba, w tym uchodźców z Galicji, nie przekroczyła 3 mln osób (Mazur, Baran i Boryszczak, 2013, s. 59).

W październiku 1916 r. zmieniła się sytuacja militarno-strategiczna na Froncie Południowo-Zachodnim, zaczęto wydawać zezwolenia na powrót do ziem ojczystych tym poddanym austriackim, którzy przed wojną mieszkali na wschód od linii Dubno–Czerniowce (czyli na wschód od rzeki Seret w Galicji) i którzy zostali tymczasowo przesiedleni do Imperium Rosyjskiego (ibidem, s. 59). Niestety, nie dysponujemy danymi dotyczącymi liczby osób, które skorzystały z tego prawa.

Reasumując, na podstawie źródeł statystycznych, obliczeń ukraińskich i polskich badaczy, jesteśmy w stanie w przybliżeniu podać rozmiary zasobów wojskowo-mobilizacyjnych w Galicji Wschodniej w listopadzie 1918 roku oraz kolejnych miesiącach. W sumie wynosiły one do 200 tys. osób, w tym zarówno rekrutów, jak i zdemobilizowanych żołnierzy armii austro-węgierskiej. Liczba osób powołanych pod broń dla młodego państwa ukraińskiego, ubogiego w amunicję i wyposażenie wojskowe, była więcej niż wystarczająca.

MGR ROMAN LIASKOVYCH

Narodowy Uniwersytet im. Iwana Ohienki w Kamieńcu Podolskim
Kamieniec Podolski, ul. Ohienki 61, Ukraina
liaskovich@ukr.net

Bibliografia

- Berest, I. (2006). Vyselentsi ta bizhentsi z Halychyny i Volyni v roky Pershoi svitovoi viiny. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika»*, 571, 201–206.
- Cholii, S. (2016). *Mobilizatsiia na peryferii. Viiskovi oboviazok yak faktor modernizatsii imperii Habsburhiv 1868–1914*. Kyiv: PP «Firma “Hranmna”».
- Czekanowski, J. (b.d). *Województwa Małopolskie i Galicja Wshodnia Mandatowa. Szkic etnograficzno-statystyczny*. Warszawa.
- Dąbkowski, T. (1985). *Ukraiński ruch narodowy w Galicji Wshodniej 1912–1923*. Warszawa: Instytut Krajów Socjalistycznych Polskiej Akademii Nauk.
- Diedyk, O. (2018). *Boi u Lvovi 1–21 lystopada 1918 roku*. Chastyna I. Lviv: Astroliabiia.
- Eberhardt, P. (1994). *Przemiany narodowościowe na Ukrainie XX wieku*. Warszawa: Biblioteka „Obozu”.
- Hrytskevych, A. (2011). *Borba za Ukraynu (1917–1921 hh.)*. Mynsk: Sovremennaia shkola.
- Karpus, Z., Marszałek-Kawa, J. (red.). (2008). *Stosunki polsko-ukraińskie. Historia i pamięć*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Karpynets, I. (2005). *Halychyna: Viiskova istoriia 1914–1921 rokiv*. Lviv: Vydavnychiy dim «Panorama».
- Kondratiuk, K. (2006–2007). Vtraty Skhidnoi Halychyny v roky Pershoi svitovoi viiny. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*, 15, 616–622.
- Kozłowski, M. (1999). *Zapomniana wojna. Walki o Lwów i Galicję Wschodnią 1918–1919*. Bydgoszcz: Świadectwo.
- Krotofil, M. (2003). *Ukraińska Armia Halicka 1918–1920: organizacja, uzbrojenie, wyposażenie i wartość bojowa sił zbrojnych Zachodnio-Ukraińskiej Republiki Ludowej*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.

- Kucheruk, V. (2010). *Ukrainska Halytska armia: Dovidnyk*. Kyiv: Kyivska notna fabryka.
- Lazarovych, M. (2018). *Ukrainski Sichovi Striltsi u borotbi za voliu Ukrainy*. Ichnia: PP «Format».
- Lozynskyi, R. (2005). *Etnichniy sklad naselennia Lvova (u konteksti suspilnoho rozvytku Halychyny)*. Lviv: Vydavnychiy tsentr LNU im. Ivana Franka.
- Lytvyn, M. (1998). *Ukrainsko-polska viina 1918–1919 rr.* Lviv: In-t ukrainoznavstva NANU.
- Mazur, O., Baran, I., Boryshchak, O. (2013). Mahratsiia naselennia Skhidnoi Halychyny na pochatku Pershoi svitovoi viiny: zaruchnyky, bizhentsi, vyhnantsi, evakuiovani. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika»*. Derzhava ta armia, 752, 50–61.
- Mazur, Ya., Sukhyi, O. (2000). Ukrainske naselennia Halychyny na pochatku Pershoi svitovoi viiny: represyivni aktsii avstriiskoi vlady. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika»*. Derzhava ta armia, 408, 73–78.
- Makarushka, L. (1968). Chortkivska ofenzyva. *Ukrainska Halytska Armia: u 50-richchia yii uchasti u vyzvolnykh zmahanniakh (Materialy do istorii)*. T. 4, s. 6–63. Vinnipeh: Vyd-vo D. Mykytiuka.
- Marszałek-Kawa, J., Karpus, Z. (red.). (2008). *Stosunki polsko-ukraińskie. Wojna i współczesność*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Mirchuk, P. (1958). *Pershii lystopad*. Toronto: Liha vyzvolennia Ukrainy.
- Okhrymovych, V. (1912). *Faktychni i fiktyvni straty Rusyniv v demohrafichnim biliansi Halychyny za desiatytilie 1900–1910. Statystychna rozvidka*. Lviv.
- Reient, O. (2008). Ukraina v Pershii svitovii viini: suchasni naukovo-metolohichni aktsenty. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*, 16, 252–265.
- Shankovskyi, L. (1974). *Ukrainska Halytska armia: Voienno-istorychna studiia*. Vinnipeh.
- Shymonovych, I. (1926). *Zakhidna Ukraina. Terytoriia i naselennia. Statystychna rozvidka*. Lviv.
- Stakhiv, M. (1959). *Zakhidna Ukraina. Narys istorii derzhavnoho budivnytstva ta zbroinoi i dyplomatychnoi oborony v 1918–1923*. T. 1. Skrenton.
- Tkachuk, P. (2009). *Sukhoputni viiska Ukrainy doby revoliutsii 1917–1921*. Lviv: LISV.
- Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vshchychkh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy (CPAVO Ukrainy), f. 3505, op. 1, spr. 32. 432 ark.
- Tyshchuk, B. (2004). *Ukrainska Narodna Respublika (1918–1923). Istoriia derzhavy i prava*. Lviv: Triada plus.
- Zamorski, K. (1989). *Informator statystyczny do dziejów społeczno-gospodarczych Galicji. Ludność Galicji w latach 1857–1910*. Kraków-Warszawa.
- Zhvanko, L. (2010). *Bizhenstvo Pershoi svitovoi viiny v Ukraini: dokumenty i materialy (1914–1918 rr.)*. Kharkiv: KhNAPH.